

Kansalaisjärjestöakatemiassa dialogit 30.3.2022 – Yhteenvedo keskusteluista

Kansalaisjärjestöakatemiassa 30.3 käytiin alustusten jälkeen pienryhmäkeskustelut kolmesta teemasta. Teemat olivat 1) kohti kansallisia dialogeja 2) valtion ennakoiva ohjaus ja 3) Olemmeko kaikkien demokratia – miten varmistetaan haavoittuvassa asemassa olevien kuuleminen ja mahdollisuudet osallisuuteen? Tämä on yhteenvedo teemoista käydyistä keskusteluista.

Aihe 1 Kohti kansallisia dialogeja

Keskustelussa todettiin, että dialogi on yksi ratkaisu mielipiteiden polarisaation ehkäisemiseen. On huoli siitä, mitä tapahtuu, jos osattomuus ja hätä yhteiskunnassa nousevat liian suureksi. Keskustelussa puhuttiin paljon siitä, miten saada sellaisten vähemmistöjen ääni kuuluviin, joilla on valtavasti esteitä ihan arkisessa elämässä ja jotka ovat vaarassa pudota yhteisestä kehityksestä. Myös nuorten näkökulma puhututti, samoin kuin hallinnon ja järjestöjen yhteistyö. Miten lisätä yhteisymmärrystä niin, että parhaat oivallukset menevät myös päättäjien tietoon.

Miten kansallisissa dialogeissa varmistetaan, että niissä kuuluu koko yhteiskunnan kirjo? Tärkeää on esteettömyys ja saavutettavuus. On hyvä, että verkossa tapahtuva toiminta on lisännyt alueellista saavutettavuutta. Kaikki tilaisuudet eivät enää ole Helsingissä livenä. Järjestöille on tärkeää mahdollistaa kaikkien osallistuminen, mutta myös järjestöillä on haasteita esteettömyyden ja saavutettavuuden takaamisessa. Esteettömien järjestelyiden puutteet johtuvat usein myös ymmärtämättömyydestä: ei ole kokemusta ja tietoa siitä, mitä kaikkea pitäisi ottaa huomioon. Osittain puutteet johtuvat vaikeasti ratkaistavista resurssikysymyksistä. Kansallisen dialogin ohjeisiin pitäisi saada mukaan esteettömyyden ja saavutettavuuden tarkistuslista.

Pidettiin mahtavana, että kuka tahansa voi järjestää dialogeja. Tämän lisäksi tarvitaan koordinoitua, jotta dialogeihin osallistumisessa ei jäisi valtavia katvealueita. Esimerkiksi kuulolaitetta käyttävän ihmisen arki voi sisältää todella paljon sen pohdintaa, miten selviää erilaisista tilanteista ja onko yhdenvertainen kaikkien muiden kanssa. Voimavaroja kuluu selviämiseen. Tämä vaikuttaa suoraan siihen, mihin muuhun voimavarat riittävät. Jos arkisia perusasioita täytyy jatkuvasti miettiä, niin silloin haluaa osallistua vain tilaisuuksiin, joihin on helppo mennä ja joissa on hyvä olla. Osallistumista voi ratkaisevasti helpottaa se, että ei ole vain osallistujan omassa varassa varmistaa, onko hänellä tarvittavat laitteet ja osaaminen tai pääseekö hän helposti kulkemaan johonkin vieraseen paikkaan. Kun omassa, tutussa turvallisuudessa yhteisössä oppii käyttämään esimerkiksi etätilaisuuksiin tarvittavia ohjelmia, madaltuu huomattavasti kynnys osallistua myös muiden järjestämiin etätilaisuuksiin.

Asiantuntija-asemassa olevien ihmisten tulisi mennä sellaisten ryhmien luokse, jotka muutoinkin jo kokoontuvat. Tilaisuudet tulee suunnitella niiden ihmisten lähtökohdista, joita halutaan kuulla. Tämän lisäksi ministeriöiden järjestämissä ja vastaavissa julkisissa tilaisuuksissa (sekä live- että etä-) tulisi olla normina esteettömyys.

Myös nuorten osallistuminen nousi esille. Olisi tärkeää saada ihmiset innostumaan arkisesta osallistumisesta ja demokratian toteuttamisesta arjen tasolla. Vanhemmilla ikäryhmillä on tietynlainen perinne olla aktiivinen järjestöissä. Nuoremmissa ikäryhmissä ei pidetä järjestöharrastusta välttämättä itseisarvona. Miten voidaan kannustaa arjen demokratiaan ja dialogiin? Kouluissa on tällä hetkellä aika vähän sellaista toimintaa, joissa pyrittäisiin saamaan lapset ja nuoret mukaan keskustelemaan ja päättämään asioista. Lapset ja nuoret osallistuvat lähinnä aikuisten vetämään toimintaan, sellaiseen, jota aikuiset pitävät hyödyllisenä lasten tulevaisuuden kannalta. Oppilaskuntien toiminta on oikeastaan ainoa, jossa keskustelu ja päätöksenteko etenevät lasten ja nuorten ehdoilla. Nuoret tarvitsisivat siksi tilaisuuksia, joissa voi tuoda omia käsityksiään vapaammin esille.

Entä päättäjät dialogeissa? Todettiin, että on hyvä huomioida, että päättäjien todellisia mielipiteitä ei helposti saada tietää, koska päättäjät nojaavat kokouksissa päätettyihin mielipiteisiin. Päättäjälle on haastavampaa tuoda esille todellisia mielipiteitään, koska sanoessaan sen hän samalla sitoutuu mielipiteeseensä. Ei-päättävässä asemassa oleva ihminen voi helpommin heitellä mielipiteitään. Virkamiehille tietoa tulee valtavasti ja timanttisetkin oivallukset saattavat jäädä soveltamatta käytäntöön tai viestittyä tehokkaasti eteenpäin päättäjille.

Paikallisella tasolla järjestön kokemus päättäjien kanssa keskustelusta on, että keskustelunavauksiin tarttuvat ne, joita jo valmiiksi kiinnostaa järjestön asia. Miten saada viestit ja avaukset houkuttelevaksi myös sellaisille päättäjille, jolla ei ole valmiiksi mielenkiintoa asiaan? Järjestöjen täytyy jatkuvasti tehdä omaa toimintaansa näkyväksi. Täytyy muistuttaa jatkuvasti siitä, mikä merkitys sillä on, että yhteiskunnassamme on toimivia järjestöjä ja että toimiva kansalaisyhteiskunta tukee ja luo esimerkiksi turvallisuuden tunnetta. Ilahduttavan tiivistä yhteistyötä hallinnon ja järjestöjen välillä jo tehdään. Silti ydinviestien ja kansalaisjärjestöjen yhteisen asian tuominen esiin olisi tarpeen

Aihe 2 Valtion ennakoiva ohjaus

Miten pääsemme passiivisen reagoijan ja kriitikon roolista voimaantumiseen?

Keskustelussa nostettiin esiin, että riitoihin, erityisesti laajoihin sosiaalisiin konflikteihin, menee yhteiskunnassa liikaa energiaa. Viralliset päätöksentekoprosessitkin ovat usein jakavia. Keskustelut taas tuovat ihmisiä yhteen. Kaksoisrooli voi johtaa siihen, että poliitikoilla ei ole halukkuutta osallisuuteen.

Nähtiin, että rahoituksen pitäisi olla pitkäjänteisempää ja lyhyet hankkeet ja pilotit pitäisi lopettaa kokonaan.

Kuulumme kaikki johonkin kuntaan. Pitäisikö tarttua siihen, että kunnallispolitiikassa kuullaan usein vasta, kun päätökset ovat jo olemassa. Osallistumistavoissa on myös erilaisia trendejä, joihin poliitikot hyppäävät mukana. Osallistava budjetointi on ollut viime vuosina yksi tällainen. Kuitenkin siinäkin resursseja pitäisi olla riittävästi, että ne voitaisiin tehdä kunnolla. Kohta tulee trendinä deliberaatio ja taas osallistumistavat korvaavat toisiaan. Ongelmana on, että uudet keinot pitää ensin sisäistää, jotta niihin luotettaisiin.

Luotammeko hallinnossa toisaalta liikaa digitalisaatioon ja kyselyihin? Niiden kautta ei välttämättä synny ymmärrystä, jolla ennakoita monimutkaisia ongelmia.

Julkisessa hallinnossa ei välttämättä tunnisteta järjestöjen työtä. Osallisuus ei ole pelkkää osallistumista hallinnon toimintaan. Ihmisen elämä ei tosiaankaan ole pelkkää palveluun osallistamista. Sosiaalisilla innovaatioilla voisi olla mahdollisuus tuoda lisäarvoa ihmisten koko elämään.

Asiakaslähtöisyys tarkoittaa hallinnossa liikaa sitä, että tavoitteena on, että "asiakas lähtis". Me nemme liikaa viranomaisvelvoitteen edellä, ja ihminen hukkuu. Keskusteltiin myös voiko innovatiivisuus mennä ohi viranomaisvelvoitteen? Nostettiin esiin, että innovaatiota syntyy nimenomaan järjestöpuolella. Aktiivisen kansalaisuuden pitäisi lähteä lapsuudesta, koulusta ja omasta asuinalueesta. Mielenosoittaminen ja lehtikirjoittelu pitäisi saada positiiviseen valoon.

Pitäisikö mennä isot asiat vai pienet asiat edellä? Kummat rakentavat yhteisöjä paremmin?

Ei pitäisi ehkä kosiskella kaikkia kuulemisiin, vaan keskittyä niihin, joita asia kiinnostaa? Ei tavoitella mitään tajunnan räjäyttävää. Raadit eivät välttämättä ole paras tapa, mieluummin pitäisi saada ihmisiä verkostoitumaan keskenään.

Monet ratkaistavat asiat ovat liian lähellä edessä. Yleensä ratkaisut löydetään yksittäisiin asioihin. Ei pidä niputtaa liian suuriksi kokonaisuuksiksi, jos halutaan edetä. Koneisto ei kuuntele koneistona, mutta yksittäiset päättäjät ja viranhaltijat saattavat kuulla hetkellisesti. Kuuntelu lakkaa, kun nämä ihmiset palaavat osaksi koneistoa. Miten tästä päästäisiin pois? Hallinnon pitäisi tukea yhteisöjä, verkostoja ja dialogia. Vaihtoehtoisia malleja löytyy, mutta niitä ei saada esille. Jäämme kiinni rakenteisiin ja arjen raadollisuuteen. Demokratia on vakava aihe, mutta sen edistämisen ei pitäisi aina olla niin vakavaa ja hallinnollisen kuuloista. Kielemme on vaikeasti ymmärrettävää, "elämäntilanne lähtöisyys", "indeksit" jne.

Aina ei tarvitse tulla ratkaisemaan suurta ongelmaa, vaan keskustelemaan. Soulissa osallistava budjetointi on toteutettu metrotunneleissa. Metron seinä eli ihmisten yhdistellessä itse siihen lapuja. Ratkaisun ei tarvitse aina olla niin totinen. Nuorisovaltuustoistakin ihmiset jäivät pikkuhiljaa pois, koska pieni porukka päättää niissä toiminnasta. Motivaatio jäädä mukaan on se, että opitaan käyttämään systeemiä itse.

Millä tavalla tämä keskustelu luo tulevaisuutta ja miten tästä jatketaan? Järjestöissä on osaamista myös ei-ammattimaisten ihmisten keskuudessa. Heitä pitää kuulla ja ottaa tieto käyttöön. Olisiko hallittava keskustelu pienestä asioista kerrallaan? Voimavaroja on eri puolilla. Hyväksi osoittautuneiden työkalujen käyttö on tärkeää. Syntyykö isojen ilmiöiden ympärille yhteisöjä, jotka haluavat työskennellä ratkaisujen eteen? Vai saadaanko yhteinen tahtotila vain pienten ihmisiä yhdistävien asioiden ympärille? Jännite, joka ei ehkä kuitenkaan estä innovaatioiden syntymistä.

Aihe 3 - Olemmeko kaikkien demokratia – miten varmistetaan haavoittuvassa asemassa olevien kuuleminen ja mahdollisuudet osallisuuteen?

Sivuun jääminen – ketkä pitäisi tavoittaa?

Pitäisi lähteä liikkeelle jo ihan alusta eli perus- ja ihmisoikeuksista eli siitä, ketkä ovat niitä ihmisiä, joita pitäisi saada mukaan keskusteluun. Tässä esimerkiksi kansalaisjärjestöt voivat olla apuna. Siinäkin on kuitenkin ongelmia, sillä järjestöissäkin on mukana yleensä aktiivisimmat ihmiset. Ei ole aina aukottomia ratkaisuja. Digitalisaatio esimerkiksi ei ratkaise tätä, koska se ei koske kaikkia, vaikka onkin loistava asia. Yksi este voi myös olla se pääseekö liikkumaan. Monenlaisia hankkeita on läpiviety ja tavoiteltu eri ryhmiä siinä kuitenkin onnistumatta. Yksi vaikea kohderyhmä ovat esimerkiksi venäjänkieliset. Heitä on vaikea saada puhumaan ja osallistumaan. Siihen on eri syitä,

ei ymmärretä tai ei haluta tai ei osata tai ei ole tuttua. Toisaalta esimerkiksi venäjänkielisten järjestöissä ei ole vielä pitkää historiaa, ja nostamalla järjestöjen kompetenssia edelleen voidaan ehkä tähänkin vaikuttaa. Toisaalta nostettiin esiin, että vaikka venäjänkielisten keskusjärjestö on perustettu vasta 2015, niin siihen nähden on iso askel se, että oli yli 100 venäjänkielistä halusi osallistua vaaleihin aktiivisesti. Myös esimerkiksi vanhempia ihmisiä voi olla vaikea saada mukaan.

Miten syntyy kokemus osallisuudesta, ryhmään kuulumisen kokemus?

Huolta keskustelussa herätti näennäisosallistuminen. Kysytään kyllä, mutta saatu palaute jää ohueksi eivätkä kyselyt tavoita riittävän kattavasti koko kohderyhmää. Miten ja miksi laaja yleisö ja päätöksentekijät kiinnostuisivat aidosti? Haasteena tuntuvat olevan rakenteet ja toimintatavat. Miten voitaisiin aidosti kuulla ulkopuolella olevia?

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia on, mutta jäävätkö ne liian usein ”ylätason papereiksi”? Tärkeäksi perustaksi osallisuuden kokemukselle todettiin yksilön oma motivaatio ja se, että on luotamusta siihen, että omalla mielipiteellä on merkitystä. Ennen kuin on mahdollista tuloksellisesti vahvistaa osallisuuden kokemusta, tulee tunnistaa sen tiellä olevat esteet ja pyrkiä purkamaan niitä. Nuo esteet ovat usein konkreettisia ja kumpuavat arjen asioista tai aiemmista huonoista kokemuksista. Näitä ovat muun muassa epämukavuuden ja ei-toivottuna olemisen kokemukset.

Esimerkkinä nostettiin esille ryhminä moniperusteisen syrjinnän vaarassa olevat ihmiset. Siis ihmiset, joilla useita haavoittuvuutta aiheuttavia tekijöitä, lapset, vanhukset, työttömät, vammaiset henkilöt, pitkäaikaissairaat, mielenterveys- tai päihdeongelmista kärsivät, romanit, maahanmuuttajat, turvapaikanhakijat, paperittomat, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvat, väkivallan uhrin, kodittomat, syrjäytyneet. Heidän nähtiin voivan kuulua haavoittuvaan asemaan. Kommenteissa nostettiin esille, että kaikissa näissä ryhmissä on riski olla haavoittuvassa asemassa, mutta näihin ryhmiin kuulumisen ei välttämättä suoraan tarkoita sitä. Riski on kuitenkin suurempi mitä useampaan edellä mainittuun ryhmään sama henkilö kuuluu. Esiin nostettiin myös herkat ihmiset, jotka stressaantumisen johdosta sairastuvat, sekä palkattomassa harjoittelussa hyödynnettävät nuoret, että pitkäaikaistyöttömät. Esille tuotiin myös eläimet, jotka voidaan nähdä olevan haavoittuvassa asemassa. Koettiin perusteltuna se, että mietittäessä äänten kuulumista, tulee myös huomioida muut tuntevat olennot kuin vain ihmiset.

Mitkä asiat estävät haavoittuvassa asemassa olevien äänen kuulumista yhteiskunnallisessa päätöksenteossa?

Ihmisen huono taloudellinen tilanne tai huono terveydentila on usein este osallistua. Viranomaiskeskustelun ulkopuolelta tulevilla on suuri kynnys osallistua keskusteluun ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Voi olla hyvä tahtotila kuulla ja mahdollistaa osallistuminen ja osallisuus, mutta usein kiire ja puuttuvat resurssit nousevat esteiksi jalkautua, tai huomioida esteettömyys ja, saavutettavuus.

Haavoittuvassa asemassa olevia kuultaessa huomiota tulee kiinnittää selkokielisyyteen. Huomiota tulee kiinnittää esimerkiksi siihen, ymmärretäänkö sitä, mitä tilaisuudella haetaan. Juridinen kieli tulee kitkeä pois ja tehdä se ymmärrettäväksi. Pitää huomioida onko tieto saatavissa esim. näkövammaisille soveltuvalla tavalla, tai tavalla, jota maahanmuuttajien on mahdollisuus ymmärtää. Onko esimerkiksi tietoa mahdollista tuottaa muilla kielillä, jos asia koskee muun kielisiä edustajia. Ovatko tilat esteettömiä niin, että paikalle pääsee kuka tahansa? Jos kielitaito puuttuu, pitää tiedon olla helpotettua ja tasoitettua. Aika ja resurssit ovat siksi niin iso ongelma. Kiire luo haasteita ja ei huomata tai ehditä pohtia asioita.

Estävänä tekijänä nousi myös tiedon epäsymmetria. Osa tietää miten vaikutetaan ja miten kaikki toimii, mutta paljon on myös heitä, jotka eivät tiedä. He jäävät enemmän objekteiksi kuin toiset. Haaste tulevaisuudessa on, että saataisiin varsinkin nuoret kiinnostumaan enemmän yhteiskunnallisista asioista. Lähtökohtana tulee olla tieto-osallisuus. Ihmisten tulee saada tietoa oikeuksistaan ja siitä, miten he voivat vaikuttaa, kuka voi vaikuttaa, mihin voi vaikuttaa ja milloin voi vaikuttaa. Pelkkä yksinkertainen tieto ja kutsu eivät riitä osallistumisen motivaatioksi.

Esiin tuotiin myös nuorten hankala tilanne nykymaailmassa. On vaikea päästä osalliseksi ja siksi osa sijoittuu järjestelmän ulkopuolelle. Tärkeäksi nousevat tällöin barrikadit ja mielenosoitukset mielipiteen ilmaisun mahdollisuutena. Nuorilta puuttuu luottamus vaikuttaa. Myös viranomaisten oma toiminta voi syödä luottamusta, kuten jos nuoria hyötykäytetään ilmaisen harjoittelun nimissä.

Monimutkaiset ja raskaat rakenteet tuovat haasteita. Esimerkki estävistä rakenteista on, että moni haastavassa elämäntilanteessa oleva kansalainen voi tuntea helpoksi ottaa suoraan yhteyttä viranomaisiin. Esimerkiksi kansalaiskirjeen lähettäminen koetaan helppona. Niihin vastataan, mutta ei ole kuitenkaan usein systemaattista rakennetta, miten yhteydenotto viedään eteenpäin, jotta viesti aikaansaisi muutosta. Monissa tapauksissa päätökset on pitkälti jo tehty siinä vaiheessa, kun haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät otetaan mukaan kuulemiseen. Se rapauttaa luottamuksen. Huomiota tulee kiinnittää siihen, että kaikilla ei ole mahdollisuuksia tai voimavaroja ottaa selvää. Esteitä ovat myös huono taloudellinen tilanne tai huono terveydentila.

Mitkä asiat mahdollistavat haavoittuvassa asemassa olevien äänen kuulumista yhteiskunnallisessa päätöksenteossa?

Miten sitten parannetaan haavoittuvassa asemassa olevien kuulemistä ja mahdollisuuksia vaikuttaa? Moni asia, joka toimii estäjänä, voi olla myös mahdollistaja. Saavutettavuus, selkokielisyys, ymmärrettävä viestintä ovat tärkeitä, jotta ei suljeta ihmisiä ulkopuolelle ja mahdollistetaan ymmärrettävyys. Kaikki lähtee jo kutsumisesta ja järjestämisestä. Siitä että on saavutettavat kutsut, esteettömät, fyysisesti/henkisesti turvalliset tilat, hyvä ja luottamusta herättävä viranomaiskieli, selkosuomi ja tarvittaessa muut kielet ja tulkkaus. Yhteistyö muun muassa kuntien ja järjestöjen välillä on tärkeää vaikuttamisen näkökulmasta. Säännölliset tapaamiset tai kunnan tarjoamat avoimet tilat järjestöjen käyttöön on yksi esimerkki. Tämä voi lisätä osallistumisen astetta ja aktivoida. Tärkeä on myös huomioida, kuinka kunta viestii eri mahdollisuuksista, niin että tieto tavoittaisi mahdollisimman monet. Esiin nostettiin www.otakantaa.fi -palvelu, joka koettu hyväksi. Kuntien ja järjestöjen yhteistyön lisäksi pitää kiinnittää huomiota siihen, miten kunta ja viranomaiset ylipäätään tekevät järjestöyhteistyötä haavoittuvassa asemassa olevien tai heitä edustavien järjestöjen kanssa.

Tietotekniikka ja verkkovaikuttaminen ovat myös tärkeitä mahdollistajia. Ne mahdollistavat sen, että ei tarvitse välttämättä mennä paikan päälle. Ne voivat kuitenkin toimia myös estäjinä, jos ei ole taitoa tai tarvittavia yhteyksiä. Monikanavaisuudesta on siksi pidettävä huolta ja tuettava haavoittuvassa asemassa olevien digi-taitoja.

Ruohonjuurijärjestöt ovat mahdollistajia. Moni järjestö toimii täysin vapaaehtois pohjalta. Haavoittuvassa asemassa olevia tavoittavien järjestöjen tukeminen vaikuttamisessa on tärkeää. Se voi olla avoimia tiloja, säännöllistä yhteistyötä ja tapaamisia ja niin, että viranomainen lähestyvänä osapuolena. Viranomaiset ja kunnat voi tukea järjestöjä myös antamalla tiedollista tukea. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi tietoa missä ja milloin voi vaikuttaa. Miten järjestö voi tavoittaa enemmän jäsenistöä, tietoa esteettömyydestä ja saavutettavuusasioista, sekä esimerkiksi viestintäpuoleen tukea. Tulee huomioida osallistamisen oikea-aikaisuus. Mahdollistava tekijä on, että osallistajalla - viran-

omaisella, puolueella, järjestöllä - on riittävästi aikaa ja resursseja osallistamiseen, saavutettavuuden ja esteettömyyden huomioimiseen. On tuettava ihmisiä, jotka eivät ole rohkeita, tehokkaita tai tunne itseään kaiken osaaviksi. Pitää rohkaista puhumaan.

Miten haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät tavoitetaan?

Miten haavoittuvassa asemassa olevien ääni kuuluisi yhteiskunnallisessa keskustelussa. Onko se suoraan vai järjestöjen kautta? Haavoittuvassa asemassa olevia tavoitetaan järjestöjen kautta, jos on selkeästi tiettyyn ihmisryhmään kohdistuva hanke. Huomiota tulee kiinnittää järjestön ja hallinnon yhteistyöhön. Tälle tulisi löytää luontainen kanava. Tulee pohtia, miten kaikki tieto löytäisi puolin ja toisin ja kuinka tietoa saadaan eteenpäin.

Yksi keino ovat myös yksilöille suunnatut kyselyt ja haastattelut, joihin rekistereiden perusteella voidaan valita oikea kohderyhmä. Ongelmana näissä voi olla matalaksi jäävä vastausprosentti. Kuulemiseen kutumisessa voisi myös hyödyntää kullekin kohderyhmälle luontevia kanavia. (nuoret, maahanmuuttaneet, jne.) Esiin nostettiin myös, että moni haavoittuvassa asemassa oleva on jonkin palvelun piirissä. Pohdittiin voisiko näitä kohtaamisia viranomaisten tai palvelujärjestelmän kanssa jotenkin aktiivisemmin hyödyntää?

Osallisuuden edistäminen

Osallisuuden edistäminen edellyttää ymmärrystä siitä, miksi kaikki eivät pääse osallisiksi ja miksi heidän äänensä ei kuulu. Aito kiinnostus ja rakenteellisten, asenteellisten ja kielellisten esteiden näkyväksi tekeminen ja niistä tietoiseksi tuleminen mahdollistaa esteiden purkamisen. Vuorovaikutus ja aito dialogi lisäävät ymmärrystä. Ajankäyttöä pitäisi myös suunnitella pitkäjänteisesti, jotta dialogille olisi riittävästi aikaa juuri oikeaan aikaan. Eri kohderyhmien tavoittamisessa pitää huomioida myös erilaiset tuen tarpeet. Järjestöt ovat tässä avainasemassa. Järjestöt voivat mahdollistaa haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten äänen kuulumisen silloinkin, kun ihmiset itse eivät syystä tai toisesta voi osallistua.

Todettiin, että tarvitaan koulutusta kaikille tasoille. Koulutus tulee ymmärtää laajasti. Se sisältää sekä virallisen koulutuksen että epävirallisen perhdytyksen. Dialogitaidot ovat tärkeä osa koulutusta. Tarvitaan myös monipuolista osaamista erilaisista osallistavista menetelmistä.

Eri toimijoiden dialogi yhteisen pöydän ääressä edistää ymmärrystä. Hyvänä esimerkkinä mainittiin erään kaupungin ja järjestöjen yhteiset keskustelut tärkeiksi koetuista yhteisistä asioista. Myös VALLI-raadit mainittiin esimerkkinä siitä, miten kohderyhmiä tavoitetaan säännöllisesti. Samoin nostettiin esille keinona esimerkiksi se, että käytetään etsivää työtä ja haetaan kotoa, yhdessä esimerkiksi yhteistyökumppaneiden kanssa. Tässä tavoittamistyössä(kin) kaivataan sitä, että eri kumppaneiltakin kysytään ja yhdessä etsitään. Lisäksi pitää muistaa, että se on pitkäjänteistä työtä.

Vaikuttamisen oikea-aikaisuus

Missä kohdassa prosessia voi sitten parhaiten vaikuttaa asiaan, esim. lakiuudistukseen? Osallistamisen oikea-aikaisuuteen tulisi kiinnittää huomiota. Pelkkä prosessin alussa kuuleminen ei riitä.

Kun asia tulee uudelleen mediaan, on usein jo myöhäistä ja sanotaan, ettei enää voida tehdä muutoksia. Valmisteluprosessin pituus ja läpinäkymättömyys haittaavat myös järjestöjen vaikutusmahdollisuuksia. Lausuntokierrosten määräajat ovat usein kovin lyhyitä. Viranomaisten tulisi ottaa osallistavat keinot laajemmin osaksi työtään ja käyttää niitä myös valmisteluprosessin eri vaiheissa.

Todettiin myös, että pitää muistaa, että on jokaisen oikeus olla osallistumatta. Yhteiskunnassamme on vaatimus, että kaikkien pitää osallistua, ja että olet heikko, jos et sano mielipidettäsi. Tätä asennetta ja sanoitusta pitäisi muuttaa. Kaikkia kansalaisia pitää tukea ja antaa viestiä, että kaikki ovat arvokkaita, kaikkien mielipiteellä on väliä ja tyhmiä kysymyksiä ei ole,

Viestinnän ja osallistumiskokemuksen merkitys

Viestinnällä on tärkeä merkitys. Pitää puhua siten, että kuulijat ymmärtävät. Viestinnän haasteet ovat saavutettavuuskysymyksiä: erilaisilla apuvälineillä saavutettavat materiaalit, viittomakieli ja muut kielikysymykset. Myös virkakielen ja kohderyhmien kielen ero saattaa tuottaa ymmärtämishäiriöitä ja lisätä epämukavuuden kokemuksia. Tämä puolestaan heikentää osallistujien motivaatiota. Viestinnässä on myös kulttuurinen ulottuvuus: Ketä pidetään asiantuntijana? Onko esimerkiksi palvelun käyttäjien antama palaute yhtä arvokasta kuin viranomaisen näkemys asiasta?

Huonosta kokemuksesta osallistamistilanteesta jää pitkä varjo. Ihminen sisäistää ajatuksen siitä, ettei tullut kuulluksi. Osallistuminen vaatii rohkeutta. Selkeä ja kirkas viestintä edellyttää pitkäjänteistä työtä luottamuksen rakentamiseksi. Dialogi vaatii myös aikaa. Luottamus pitää ansaita. Hyvät kokemukset vahvistavat luottamusta ja osallistujan minäpystyvyyttä. On tärkeää olla läsnä arjessa, mennä ihmisten omaan ympäristöön (turvallinen tila): tutustua, havainnoida ja osoittaa aitoa kiinnostusta heidän todellisuuttaan kohtaan. Pelkät verkko- tai muut lomakekyselyt eivät useinkaan tavoita haavoittuvimmassa asemassa olevia.

Mitä hyviä järjestöjen ja hallinnon yhteistyömalleja on jo olemassa?

Onnistuneita kokemuksia on ainakin maaseutu ympäristössä toimiva Penkki-kahvila. Siinä kunnan tai muun edustaja menee penkille kahvien kanssa ja kuntalaiset voivat tulla mukaan. Järjestöjen ja kunnan kehityskeskustelulomake on myös hyvä ja näppärä. Sitä voisi lähteä kehittämään missä vaan. Kun on säännönmukaista, niin se kantaa pitkäjänteisesti. Mallit ovat hyviä esimerkiksi kuntatasolla avoin vuoropuhelu on avain ihan kaikkeen, esimerkiksi kunnanjohtajan avoimuus järjestöjen kuntaillassa. eOppivan avoimen koulutuksen merkitys todettiin myös, koska se on kaikille toimijoille ja viranhaltijoille tueksi.

Puhuttiin myös, että olisiko nyt jotain murroskohtaa ilmassa, kun on myös kokemusta siitä, että parrannusta on tapahtunut.

Kohti konkreettisten ohjeiden tekemiseen haavoittuvassa asemassa olevien kuulemiseen

Haavoittuvassa asemassa olevien kuulemisohje – siinä olisi hyvä jotenkin huomioida myös erilaisten ryhmien erilaiset pohjatiedot ja siihen nähden riittävä ja sopiva taustoitus. Esiin nostettiin myös, että virkamiesten tulisi siirtyä niiden luokse, keitä haluavat kuulla. "Kuuleva" menee "kuultavan" luo pitäisi olla periaate. Viranomaisohjeessa tulisi painottaa ainakin sitä, että kuulemista pitää olla jo heti asioiden valmisteluvaiheessa eikä vasta sitten, kun esimerkiksi

lakiesitys on lausunnoilla. Monikanavaisuus kuulemisessa on oleellista. Kuulemiseen kutsumisessa hyödynnetään ns. kohderyhmälle luontevia kanavia. (nuoret, maahanmuuttaneet, jne.) Haavoittuvassa asemassa olevien nuorten tavoittaminen? Huomioitava, että esim. monissa järjestöissä ei ole paljoa nuoria mukana. pitää olla monta vaihtoehtoa, että voi osallistua, pitää olla monta menetelmää.

Järjestöjen roolina on olla edustamiensa kohderyhmien äänenä. Tärkeää on itsereflektio omasta työstä ja järjestöjen toiminnasta – mikä se järjestöjen rooli on – tunnustetaanko itse se, miten merkittävä rooli voi olla.